

AİNU MASALLARINDA GEÇEN KAMUY İNANIŞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Okan Haluk AKBAY *

Özet

Kuzey Japonya’da yaşayan Ainular, Japon adalarının yerli halklarından birisidir. Yazı diline sahip olmayan Ainu toplumu, tarih boyunca zengin bir sözlü edebiyat geliştirmiş ve kuşaktan kuşağa aktarmıştır. Masallar (*uwepeker*), geleneksel Ainu edebiyatını oluşturan önemli türler arasında yer almaktadır. “Kamuy masalları” (*kamuy uwepeker*) olarak bilinen ve Kamuy inancını işleyen masallar, Ainu masalları içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Kamuy masalları, Ainu halkının geleneksel inanç özelliklerini yansıması bakımından folklorik açıdan da büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, Ainu masallarında Kamuy inancının ne şekilde geçtiğini ana hatlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, önemli Ainu masal derlemelerinden biri kabul edilen *Ainu No Mukashibanashi* isimli eserde geçen Kamuy masalları ele alınmış ve bu bağlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Japonya, Ainu, Ainu masalları, Kamuy İnanışı, Halkbilim

AN ASSESSMENT ON THE KAMUY BELIEF WHICH APPEARS IN AINU FAIRY TALES

Abstract

The Ainu, living in northern Japan, are one of the indigenous people of Japan. The Ainu community, who do not have their own written language, developed a rich oral literature and has transferred it from generation to generation. Fairy tales (*uwepeker*), is considered as one of the major genres of the traditional Ainu literature. “Kamuy tales” (*kamuy uwepeker*), that handles Kamuy belief have an important place among the Ainu fairy tales. “Kamuy tales” have also great importance because of the folkloric aspects that reflect the characteristics of the traditional beliefs of the Ainu people. This article aims to reveal in which way the Kamuy belief took place in Ainu fairy tales with its general lines. To this end, the “Kamuy tales” which take part in *Ainu No Mukashibanashi*, - one of the important collection of Ainu fairy tales -, have been evaluated.

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Japon Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi,
Konya/Türkiye. halukakbay@yahoo.com

Key Words

Japan, Ainu, Ainu Fairy Tales, Kamuy Belief, Folklore

GİRİŞ

Masal üzerine pek çok tanımlama yapılmıştır. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde, masal "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların ve tanrıların başından geçen, olağanüstü olayları anlatan hikâye." şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Pertev Naili Boratav'a göre, masal "Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatıdır".² Saim Sakaoğlu ise, masalı "Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal ürünü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türü." şeklinde tanımlamaktadır.³ Ali Berat Alptekin'e göre masal "Nesirle söylenmiş, dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatımlardır."⁴ Yoshinao Nagata ise masalı "Temelde bir yaratıcısı ve oluşturulma amacı olan, yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktararak gelişen, belirli biçimsel formlara sahip, geleneksel bir edebi tür." olarak tanımlamıştır.⁵

Kuzey Japonya'da yaşayan Ainu halkı, Japon adalarının yerli halkları arasında yer almaktadır. Yazı diline sahip olmayan Ainular, tarih boyunca zengin bir sözlü edebiyat geliştirmişler ve kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. Masallar (*uwepeker*) ve destanlar (*yukar*), geleneksel Ainu edebiyatını oluşturan en önemli iki tür olarak kabul edilmektedir.⁶ "Kamuy masalları" (*kamuy uwepeker*) olarak bilinen ve Kamuy inanışını işleyen masallar, Ainu masalları içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Çoğunlukla destanların sadeleştirilmesiyle türetilmiş olan Kamuy masalları, Ainu halkının geleneksel inanç özelliklerini yansıtması bakımından folklorik açıdan da büyük önem taşımaktadır.⁷

Bu makalede, Japonya'nın önde gelen Ainu araştırmacısı ve halk bilimcilerinden Itsuhiko Kubodera (1902-1971) tarafından derlenen *Ainu No Mukashibanashi* (Ainu Masalları) isimli çalışmada yer alan Kamuy masalları ele alınarak, Kamuy inanışının Ainu masalları içinde ne şekilde geçtiği ana hatlarıyla irdelenmeye çalışılacaktır. Hokkaido bölgesinde gerçekleştirilen saha çalışmaları sonucunda derlenen Ainu masallarını kapsayan çalışma, günümüzde Ainu masallarına ilişkin en önemli kaynaklar arasında kabul edilmektedir. Toplam 51 bir masalın yer aldığı eserde, 20 Kamuy masalı

¹ Türk Dil Kurumu, (1998), *Türkçe Sözlük*, Ankara, s. 992.

² Pertev Naili Boratav, (1978), *100 Soruda Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, s. 80.

³ Saim Sakaoğlu, (2003), *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 2.

⁴ Ali Berat Alptekin, (2002), *Taşeli Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. XI.

⁵ Yoshinao Nagata, (1986), *Nihon No Minwa 400 Sen*, Tokyo: Kinensha, s. 597.

⁶ Itsuhiko Kubodera, (1972), *Ainu No Mukashibanashi*, Tokyo: Sanyoi Shoten, s. 18.

⁷ Itsuhiko Kubodera, (1972), *ayrı eser*, s. 22.

bulunmaktadır. Kamuy masalları; makale kapsamında karakter, tem ve önemli motifler bağlamında ele alınacaktır.

1. AİNU TOPLUMU VE AİNU İNANIŞLARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Hokkaido bölgesi merkez olmak üzere kuzey Japonya'da yaşayan Ainular, Japon adalarının yerli halklarından birisidir. Japonya'nın Hokkaido bölgesi dışında, günümüzde Rusya'ya bağlı olan Sahalin, Kamçatka ve Kuril adalarında da önemli Ainu yerleşimleri olduğu bilinmektedir.

XX. yüzyıl başlarına kadar Ainu nüfusunun büyük çoğunluğu, deniz veya nehir kenarlarında kurulmuş olan ve *kotan* adı verilen köylerde yaşamışlardır.⁸ Günümüzde ise, son derece çağdaş ve şehirli bir çehre kazanan geleneksel Ainu yaşamını gündelik yaşam içerisinde görmek oldukça zordur.⁹ Bununla beraber, değişen yaşam koşullarının Ainu kültürü üzerindeki tahribatına ve tüm olumsuzluklara karşın; yakın dönemlerde Ainu kültürünü yaşatma ve canlandırma konusunda ciddi hareket ve oluşumların ortaya çıktığı görülmektedir.¹⁰

Ainu toplumu kendi tarih, kültür ve yaşam biçiminden doğan özgün bir inanç sistemi geliştirmiştir. "Ainu dini" olarak da tanımlanabilecek bu inanç sistemi, kısaca animizm ve şamanizm üzerine kurulu bir inanışlar bütünü olarak tanımlanabilir.¹¹

"Kamuy" kavramı, Ainu inanışlarının temelini oluşturur ve Ainu insanının inanç dünyasında önemli bir rol oynar.¹² "Kamuy", en basit şekilde "Bedenli veya bedensiz, insanın karşı koyması ve yenmesi mümkün olmayan, çeşitli güç ve yeteneklere sahip doğüstü varlıklar" biçiminde tanımlanabilir.¹³ "Kamuy" sözcüğü, bazı Batı kaynaklarında "Tanrı" (*God, Gott, Dieu, Dios*) şeklinde tercüme edilse de, bu doğru bir anlamı karşılamamaktadır.¹⁴ Nitekim "Kamuy" kavramı, evreni yaratan ve evrene hükmeden mutlak bir gücü ifade etmemektedir. Dolayısıyla, semavi dinlerde geçen "büyük yaratıcı güç" ile "Kamuy" tamamen farklı anlam sahaları içermektedir.¹⁵

Ainular, tabiattaki pek çok varlığı Kamuy olarak kutsamışlardır. Bu varlıkların ortak noktası, insan yaşamında önemli rol oynamalarıdır.¹⁶ Nehir,

⁸ *Minzoku Tanbō Jiten*, (1987), Tokyo: Yamakawa Shuppan, s. 341.

⁹ *Minzoku Tanbō Jiten*, (1987), aynı eser, s. 340.

¹⁰ *Minzoku Tanbō Jiten*, (1987), aynı eser, s. 340.

¹¹ *Minzoku Tanbō Jiten*, (1987), aynı eser, s.341.

¹² Genzō Sarashina, (1970), *Ainu - Rekishi To Minzoku*, Tokyo: Shakai Shisōsha, s. 19.

¹³ *Nihon Minzoku Shūkyō Jiten*, (1998), Tokyo-Dō Shuppan, s. 119.

¹⁴ *Minzoku Shinkō Handobukku Vol. 1*, (1987), Tokyo: Yuzankaku Shuppan, s. 297.

¹⁵ Hiroshi Nakagawa, (1997), *Ainu No Monogatari Sekai*, Tokyo: Heibonsha, s. 29.

¹⁶ Sōhō Machida, (2000), *Jōmon Kara Ainu E*, Tokyo: Serika Shobō, s. 30.

şelale, göl, bataklık, dağ vb. gibi coğrafi şekillerin yanı sıra insan eliyle üretilen silah, sandal, ocak, kazan vb. gibi objeler de birer Kamuy'dur. Çünkü insan yaşamında önemli birer işleve sahiptirler.¹⁷

Ainu inancına göre, yeryüzündeki tüm varlıklarda *ramat* denilen kutsal bir ruh (kutsal yaşam gücü) bulunur ve bu ruh bazı durumlarda Kamuy'a dönüşür.¹⁸ Bu durum, özellikle insanlar için geçerlidir. Ölen her insan, ruhunun bedenden çıkmasıyla birlikte Kamuy olur ve Kamuy'lar dünyasına yükselir.¹⁹

Kamuy'lar, (çoğunlukla) gözle görülen ve insanın yakın çevresinde olan varlıklar olduğu için insan ve Kamuy'lar arasındaki ilişki asla kesintiye uğramaz.²⁰ İnsan ve Kamuy'lar arasında bir ast-üst ilişkisi yoktur. Eşit konumdadırlar ve aralarında bir tür alış-veriş (değiş-tokuş) ilişkisinden söz edilebilir. İnsanlar Kamuy'ları kutsar, Kamuy'lar ise buna karşılık insanlara ihtiyaç duydukları şeyleri bahşeder.²¹

Doğadaki düzen, insan ve Kamuy'lar arasındaki uyum sayesinde var olur.²² Kamuy'ların güçleri ve konumları, insanlarla olan ilişkileriyle doğru orantılıdır. İnsanlar için gösterdikleri yararlılıklara bağlı olarak, Kamuy'ların konumları sürekli olarak değişir.²³ Kamuy'ların insanları cezalandırabildiği gibi insanlar da Kamuy'ları cezalandırabilir.²⁴

Kamuy'ların, insanlara benzeyen bir yaşam sürdükleri kabul edilir.²⁵ Kamuy'lar, kendi aralarında bazen yardımlaştlıkları gibi, bazen de savaştlarlar.²⁶ İyi ve kötü karakterli Kamuy'lar bir arada yaşar.²⁷ Temelde iyi olan bir Kamuy kötülük, kötü olan bir Kamuy iyilik yapabilir.²⁸ Kamuy'ların düalist bir karaktere sahip olmaları, onların önemli özelliklerinden biridir. İyilik ve kötülük, birbirinin karşıtı kavramlar değil birbirini tamamlayan unsurlardır.²⁹ Bazen kötülük yapan bir Kamuy, insanlar tarafından diğer Kamuy'lara şikâyet edilir ve cezalandırılması istenir. Kötülük yapmakta ısrar eden bir Kamuy, bazı durumlarda insanlar tarafından Kamuy'luk mertebesinde indirilir ve artık kutsanmaz.³⁰

¹⁷ Tōyō Shinmei Jiten, (2002), Tokyo: Shinkigensha, s. 540.

¹⁸ Seiichi Muratake, (1997), *Animizumu No Sekai*, Tokyo: Yoshikawa Kōbunkan, s. 34.

¹⁹ Seiichi Muratake, (1997), *aynı eser*, s. 35.

²⁰ Sōhō Machida, (2000), *aynı eser*, s. 37.

²¹ Sōhō Machida, (2000), *aynı eser*, s. 37.

²² Tōyō Shinmei Jiten, (2002), *aynı eser*, s. 540.

²³ Minzoku Tanbō Jiten, (1987), *aynı eser*, s. 342.

²⁴ Genzō Sarashina, (1970), *aynı eser*, s.20.

²⁵ Takako Yamada, (1994), *Ainu No Sekaikan*, Tokyo: Kōdansha, s. 20.

²⁶ Genzō Sarashina, (1970), *aynı eser*, s.21.

²⁷ Takako Yamada, (1994), *aynı eser*, s. 87.

²⁸ Takako Yamada, (1994), *aynı eser*, s. 89.

²⁹ Tōyō Shinmei Jiten, (2002), *aynı eser*, s. 543.

³⁰ Nihon Minzoku Shūkyō Jiten, (1998), *aynı eser*, s. 119.

Kamuy'lar arasında hiyerarşik bir düzen söz konusudur. Kamuy'lar, kendi aralarında "yüksek Kamuy'lar" (*pase kamuy*) ve "düşük Kamuy'lar" (*konne kamuy*) olarak ikiye ayrılırlar.³¹ Yüksek Kamuy'lar, insan yaşamı üzerinde doğrudan ve büyük bir etki gücüne sahip Kamuy'ların oluşturduğu gruptur. Doğal olarak, yüksek Kamuy'lar diğerlerine göre daha fazla önemsenir. Hangi Kamuy'un hangi gruba girdiği ise, bölgelere ve klanlara göre değişkenlik göstermektedir.³² Bununla birlikte "Ateş Kamuy", "Yıldırım Kamuy", "Ayı Kamuy", "Baykuş Kamuy", "Kurt Kamuy" genellikle yüksek Kamuy'lar arasında bulunur.³³

Kamuy dünyasının (*Kamuy Mosil*) en üst kademesinde *Okikurumi* bulunur. Diğer Kamuy'lar, *Okikurumi*'nin altında yer alırlar ve onun emirlerini yerine getirmek zorundadırlar. *Okikurumi*, Kamuy dünyasında yargıç benzeri bir rol oynar.³⁴ Kötülük yapan Kamuy'lar, *Okikurumi* tarafından ikaz edilir veya gerekiyorsa cezalandırılır. Her Kamuy, *Okikurumi* tarafından kendisine verilen görevi üstlenerek yeryüzüne iner. Görevine uygun olarak hayvan, bitki vb. gibi farklı görünüşler alır.³⁵

Ainular, Kamuy'ları kutsamak için belirli yerlere *inau* adı verilen, ağaçların yontulmasıyla yapılan ve özel olarak süslenen direkler dikerler. Kamuy'ların güçlerini *inaulardan* aldığına inanılır.³⁶ *Inauların* içinde kutsal yaşam gücü *ramatın* bulunduğu kabul edilir. *Inaular* aracılığıyla, Kamuy'lara kutsal yaşam gücü *ramat* sunulmuş olur.³⁷

"Kamuy Uğurlama Töreni" olarak tercüme edilebilecek *iyomante*, Ainu kültürünün en önemli ritelleri arasında yer alır. Bu ritüelde; canlı olarak ele geçirilen bir hayvan, birkaç gün boyunca köyde tutulur (misafir edilir) ve daha sonra ok atışlarıyla öldürülür. Hayvanın cansız bedeni, *nusasan* adı verilen ibadet alanındaki bir kürsüye yerleştirilerek, üzerine ağaçlardan toplanan yemişler serpiştirilir.³⁸ Bu tören, bir görev üstlenerek insanlar dünyasına teşekkür etmiş olan bir Kamuy'u, tekrar Kamuy dünyasına uğurlama anlamı taşır.³⁹ Beraberinde getirdiği postu ve eti insanlara bırakarak Kamuy dünyasına dönen bir Kamuy'un, daha yüksek bir mertebeye ulaştığına inanılır.⁴⁰ 41

31 Takako Yamada, (1994), *aynı eser*, s. 84.

32 Takako Yamada, (1994), *aynı eser*, s. 84.

33 Hiroshi Nakagawa, (1997), *aynı eser*, s. 43.

34 Hiroshi Nakagawa, (1997), *aynı eser*, s. 35.

35 Genzō Sarashina, (1970), *aynı eser*, s. 21.

36 *Minzoku Tanbō Jiten*, (1987), *aynı eser*, s. 345.

37 Neil Gordon Munro, (2002), *Ainu Creed and Cult*, Columbia University Press, 1963, Japonca çeviri Tetsurō Komatsu. *Ainu No Shinkō To Sono Gishiki*, Tokyo: Kokusho, s. 40.

38 Genzō Sarashina, (1970), *aynı eser*, s. 24-25.

39 *Minkan Shinkō Handobukku Vol. 1*, (1987), *aynı eser*, s. 294.

40 *Tōyō Shinmei Jiten*, (2002), *aynı eser*, s. 542.

2. KAMUY MASALLARININ MOTİF YAPILARI

Giriş kısmında da belirtildiği üzere, *Ainu No Mukashibanashi* isimli çalışmada yer alan 51 masal içerisinde 20 adet Kamuy masalı tespit edilmiştir. Söz konusu Kamuy masallarının motif yapıları aşağıdaki şekildedir:

Birinci Masal (Ulu Kamuy Okikurumi ve Tilki Kamuy)

1. Ulu Kamuy Okikurumi, Tilki Kamuy'a bir gün tilkilerden birinin fazla balık avladığını ve bu yüzden ceza olarak Tilki Kamuy'u insanların ve hayvanların yaşamadığı bir diyara göndereceğini söyler. 2. Tilki Kamuy, bu kararın yanlış olduğunu ancak karara saygı göstereceğini söyler. 3. Tilki Kamuy, hemen büyük bir gemi inşa ederek denize açılır. 4. Tilki Kamuy, yolda et yiyen çekirgelerin saldırısına uğrar. Ölmek üzereyken, Ulu Kamuy Okikurumi tarafından kurtarılır. 5. Ulu Kamuy Okikurumi, verdiği cezadan dolayı pişman olduğunu söyler ve Tilki Kamuy'dan özür diler. 6. Böylelikle Tilki Kamuy, yeniden insanların ve köylerin koruyucu Kamuy'u olur.

İkinci Masal (Ulu Kamuy Okikurumi'nin Tavşan Kamuy'u Cezalandırması)

1. Tavşan Kamuy, bir köye gider ve burada insanlara felaket getiren, insanların aklını başından alan sihirli bir dans yapar. 2. O sırada, Samaikuru (Okikurumi'nin kardeşi) belirir ve insanlara bunun bir büyü olduğunu söyler. 3. Yaptığı büyü boşa giden Tavşan Kamuy, öfke içinde köyden ayrılır. 4. Yolda Tavşan Kamuy'un karşısına Ulu Kamuy Okikurumi çıkar. Yakındaki başka bir köye gitmesini, çünkü orada iyi vakit geçirebileceğini söyler. 5. Tavşan Kamuy, Ulu Kamuy Okikurumi'nin tarif ettiği köye gider. Köyde gerçekten çok iyi karşılanır. Köylülerle birlikte eğlenir, dans eder, şarkı söyler. 6. Bir süre sonra Tavşan Kamuy, yorgunluktan uyuyakalır. Tekrar uyandıdaysa etrafında bir şey olmadığını görür. 7. Tavşan Kamuy, Ulu Kamuy Okikurumi'nin kendisine bir ders verdiğini anlar. 8. Tavşan Kamuy, diğer tavşanlara büyü yapmanın ve insanları kandırmanın iyi bir şey olmadığını söyler.

Üçüncü Masal (Ulu Kamuy Okikurumi'nin Ayı Kamuy'u Cezalandırması)

1. Ayı Kamuy, insanlardan çaldığı balıkları yiyerek keyif içinde günlerini geçirmektedir. 2. Bir gün, Ulu Kamuy Okikurumi çıkagelir ve Ayı Kamuy'a nehir kenarına gitmesini öğütler. Nehir kenarında çok sayıda ayı olduğunu ve onlarla birlikte eğlenebileceğini söyler. 3. Ayı Kamuy, nehir kenarına gider. Nehir kenarında, birlikte avlanan ve eğlenen ayıların oldu-

⁴¹ *Iyomante* ritüeli haricinde de, av sırasında öldürülen hayvanların kutlu birer Kamuy'a dönüşerek, Kamuy dünyasına döndüklerine inanılmıştır. Bu nedenle avlanmak, Ainu toplumunda kutsal bir iş kabul edilmiştir. *Tōyō Shinmei Jiten*, (2002), aynı eser, s. 542.

ğunu görür. 4. Ayı Kamuy, böylelikle insanlardan yiyecek çalmanın kötü bir şey olduğunu anlar. Yaptıklarına pişman olur ve diğer aylara insanlardan yiyecek çalmamalarını öğütler.

Dördüncü Masal (Ulu Kamuy Okikurumi'nin Ejderha Kamuy'u Cezalandırması)

1. Ulu Kamuy Okikurumi ve kardeşi Samaikuru, bir gün Ejderha Kamuy'un yaşadığı göle gider. 2. Ejderha Kamuy, iki Kamuy'u kovalamaya başlar. Altı kez doğuya, altı kez de batıya doğru kovalar. 3. Samaikuru, kovalamaca sonunda gücü tükenir ve ölür. Ancak Ulu Kamuy Okikurumi'ye bir şey olmaz. 4. Ulu Kamuy Okikurumi, Yağmur Kamuy'dan kendisine yardım etmesini ister. 5. Yağmur Kamuy, güçlü bir fırtına yaratır. Fırtına yüzünden Ejderha Kamuy'un uçması mümkün olmaz ve göle hapsolür. 6. Ulu Kamuy Okikurumi, Ejderha Kamuy'u yakalar ve öldürür. 7. Ejderha Kamuy, diğer ejderhalara asla Ulu Kamuy Okikurumi'ye karşı gelmemelelerini öğütler.

Beşinci Masal (Ulu Kamuy Okikurumi'nin Kurbağa Kamuy'u Cezalandırması)

1. Karı koca Kurbağa Kamuy'lar, bir gün Ulu Kamuy Okikurumi'nin kız kardeşini görmek ister. 2. Kurbağa Kamuy'lar, Ulu Kamuy Okikurumi'nin evine girer ve bir köşeye saklanır. 3. Kurbağa Kamuy'lar, büyü yaparak Ulu Kamuy Okikurumi'nin kız kardeşini uyutur. 4. Kurbağa Kamuy'ların yaptıklarına öfkelenen Ulu Kamuy Okikurumi, iki güçlü kurbağa yaratır. Bu iki kurbağa, Kurbağa Kamuy'larla güreşir ve onları öldürür. 5. Ulu Kamuy Okikurumi, Kurbağa Kamuy'lara büyü yapmaktan vazgeçmelerini söyler. 6. Kurbağa Kamuy'lar, büyü yaptıkları için pişman olur. Diğer kurbağalara büyü yapmamalarını ve insanları kandırmamalarını öğütler.

Altıncı Masal (Ayı Kamuy ve Kartal Kamuy)

1. Ayı Kamuy ve Kartal Kamuy, Baykuş Kamuy'dan izinsiz gümüş oltasını alırlar ve balık avına çıkarlar. Ancak balık avı sırasında olta iğnesi suya düşer ve kaybolur. 2. Baykuş Kamuy, bu duruma çok öfkelenir. Her iki Kamuy'dan da ceza olarak ikişer kılıç getirmelerini ister. 3. İki Kamuy, Deniz Kamuy'a gidip olta iğnesini bulmak için yardım istemeye karar verir. 4. Kartal Kamuy, Deniz Kamuy'u aramak için bir adaya gider. Ancak adada iki genç avcı tarafından yakalanır ve kendisi için görkemli bir *iyomante* düzenlenir. *İyomante* sırasında kendisine sunulan yemek çubukları birer kılıca dönüşür. 5. Kartal Kamuy, kılıçları alarak geri döner ve başından geçenleri Ayı Kamuy'a anlatır. 6. Bunu üzerine Ayı Kamuy da aynı adaya gider. Adada iki genç avcı tarafından yakalanır ve kendisi için bir *iyomante* düzenlenir. *İyomante* sırasında kendisine sunulan yemek çubukları birer kılıca dönüşür. Ayı Kamuy da, kılıçları alarak geri döner. 7. İki Kamuy, böylece

hem Baykuş Kamuy'un istediği kılıçları elde etmiş; hem de kutlu birer Kamuy mertebesine ulaşmış olurlar.

Yedinci Masal (Ayı Kamuy'un Kutsanması)

1. Ayı Kamuy'un eşi bir yavru doğurur. Ayı Kamuy, dostlarına haber vermek için bir yolculuğa çıkar. 2. Birkaç gün sonra Ayı Kamuy, eşinin evi terk ettiğini duyar. Öfke içinde karısının gittiği köye doğru yola koyulur. 3. Ayı Kamuy, yolda avcılar tarafından yakalanır ve kendisi için büyük bir *iyomante* düzenlenir. 4. Ayı Kamuy, kendisine sunulan *inauları* alarak Kamuy dünyasına doğru yola çıkar. Yolda Ateş Kamuy ile karşılaşır ve Ateş Kamuy'u evine davet eder. 5. Ayı Kamuy, evinde diğer Kamuy'ların da katıldığı büyük bir şölen düzenler. Hep birlikte Ayı Kamuy'un *iyomante* düzenlenerek kutsanmasını ve kutlu bir Kamuy mertebesine ulaşmasını kutlarlar.

Sekizinci Masal (Yavru Ayı Kamuy ve Zengin Adam)

1. Yavru Ayı Kamuy, insan olan anne babasıyla birlikte yaşamaktadır. 2. Baba, bir gün yavru Ayı Kamuy için düzenleyeceği *iyomantenin* hazırlıkları için Vacin'lerin (Japonların) yanına gider. 3. Babanın yokluğunda anne, yavru Ayı Kamuy ile hiç ilgilenmez. Aç kalan yavru Ayı Kamuy evi terk eder. Yavru Ayı Kamuy, yolda zengin bir adamın evine misafir olur. 4. Birkaç gün sonra baba, zengin adamın evine gelir ve gösterdiği iyilik için teşekkür eder. Minnettarlığını göstermek için birlikte *iyomante* düzenlemeyi teklif eder. 5. Baba ve zengin adam, yavru Ayı Kamuy için güzel bir *iyomante* düzenlerler. Böylece yavru Ayı Kamuy, Kamuy dünyasına döner ve mutluluk içinde yaşar.

Dokuzuncu Masal (Yavru Ayı Kamuy ve Yaşlı Kadın)

1. Yavru Ayı Kamuy, insan olan anne babasıyla birlikte yaşamaktadır. 2. Baba, bir gün yavru Ayı Kamuy için düzenleyeceği *iyomantenin* hazırlıkları için Vacin'lerin (Japonların) yanına gider. 3. Babanın yokluğunda anne, hastalanır ve yavru Ayı Kamuy'un bakımını hizmetçilere bırakır. Ancak hizmetçiler, yavru Ayı Kamuy ile hiç ilgilenmez. 4. Aç kalan yavru Ayı Kamuy evi terk eder. Yavru Ayı Kamuy, yolda yaşlı bir kadının evine misafir olur. 5. Yaşlı kadın, anne ve babanın rüyasına girerek olan biteni anlatır. 6. Durumdan haberdar olan baba, yavru Ayı Kamuy'u almak için yaşlı kadının evine gelir. 7. Baba, yavru Ayı Kamuy için güzel bir *iyomante* düzenler. Böylece yavru Ayı Kamuy, Kamuy dünyasına döner ve mutluluk içinde yaşar.

Onuncu Masal (Deniz Kamuy'un Kabahati)

1. Dağ Kamuy, bir elçi göndererek Deniz Kamuy'u vereceği şölene davet eder. 2. Dağ Kamuy, daveti kabul eder. Davete giderken de, ne kadar zengin olduğunu göstermek için yanında altın ve gümüş kadehler götürür.

3. Dağ Kamuy'un şölenine çok sayıda Kamuy katılır. Ancak hiçbiri Deniz Kamuy ile konuşmaz. 4. Baykuş Kamuy, Deniz Kamuy'a yaptığı ukalalıktan dolayı Dağ Kamuy'un çok kızdığını, diğer Kamuy'ların da bu yüzden kendisiyle konuşmadığını söyler. 5. Baykuş Kamuy, Deniz Kamuy'a kendisini affettirmek için getirdiği altın ve gümüş kadehleri Dağ Kamuy'a sunmasını, ayrıca eve dönerek sahip olduğu hazinenin yarısını getirmesini söyler. 6. Deniz Kamuy, sahip olduğu hazinenin yarısını getirip Dağ Kamuy'a sunar. Bunun üzerine Dağ Kamuy, Deniz Kamuy'u affeder. 7. Deniz Kamuy, yaptığından çok pişman olur ve diğer Kamuy'lara bir yere davet edildiklerinde asla ukalalık etmemelerini öğütler.

On Birinci Masal (Deniz Kamuy'un Balık Avı)

1. Küçük Deniz Kamuy, kendisini büyüten ablasıyla birlikte yaşamaktadır. 2. Küçük Deniz Kamuy, bir gün şaka amacıyla ablasına bir ok atar. Canı acıyan ablası, kardeşine çok kızar. Abla ve kardeş Kamuy, bu yüzden kavga eder. 3. Çok geçmeden denizde bir balina sürüsü görünür. 4. Küçük Deniz Kamuy, bir balınaya yakalamaya çalışır ancak balınayı zapt edemez. 5. Abla Kamuy, kardeşine "Sen büyük avcı değil miydin?" der ve güler. 6. Küçük Deniz Kamuy, bu söz üzerine çok mahcup olur. Küçük Deniz Kamuy, bu olaydan ders alır ve o günden sonra üstesinden gelemeyeceği avlara girişmez.

On İkinci Masal (Kör Tilki'nin Kamuy Oluşu)

1. Kör tilki, nehir kenarında dolaşırken iki kişinin kavga ettiğini duyar ve durmalarını söyler. 2. Ancak dikkatle dinleyince sesin suda sürüklenen bir kütükten geldiğini anlar. 3. Kör tilki, yoluna devam eder. Bu kez ağlaşan insanları duyar ve hüzünlü olarak ağlamaya başlar. 4. Ancak dikkatle dinleyince sesin rüzgârda sallanan kurumuş otlardan geldiğini anlar. 5. Kör tilki, yoluna devam eder. Bu kez vücuduna bir şeyin saplandığını hisseder. Uzaktan "Böyle bir tilkiyi neden avladık ki?" diyen insan sesleri duyar. 6. Kör tilki, vücuduna isabet eden okla bir Kamuy'a dönüşür.

On Üçüncü Masal (İnsanların Tilki Kamuy'u Oyuna Getirmesi)

1. Tilki Kamuy, köyde gezinirken köylülerin zehirli balıkları üste; zehirsiz balıkları alta koyacağını öğrenir. 2. Gece olduğunda tekrar köye gelir ve alttaki balıkları çalarak evine geri döner. 3. Tilki Kamuy, ertesi sabah köyde gezinirken köylülerin bu defa zehirli balıkları alta; zehirsiz balıkları üste koyacağını öğrenir. 4. Tilki Kamuy, gece tekrar köye gelir ve üstteki balıkları çalarak evine geri döner. 5. Ancak çaldığı balıkları yiyince insanların kendisini oyuna getirdiğini anlar. 6. Tilki Kamuy, diğer tilkilere insanlardan yiyecek çalmamalarını öğütler.

On Dördüncü Masal (Su Samuru Kamuy'un Hatası)

1. Su Samuru Kamuy, bir gün avlanmak için nehre iner. 2. Nehirde bir balina görür ve mızrağını balınaya fırlatır. 3. Mızrak, balınaya saplanır ve Su Samuru Kamuy'u sürüklemeye başlar. 4. Su Samuru Kamuy, Dağ Kamuy'dan yardım ister. Ancak Dağ Kamuy, kendisine yardım etmez. 5. Su Samuru Kamuy, bu kez Ayoro Kamuy'dan (mahalli bir Kamuy) yardım ister. Ayoro Kamuy, Su Samuru Kamuy'a yardım eder ancak başından büyük bir işe kalkıştığı için Su Samuru Kamuy'u azarlar. 6. Su Samuru Kamuy, bu olaydan ders alır ve o günden sonra üstesinden gelemeyeceği avlara girişmez.

On Beşinci Masal (Tavşan Kamuy'un Hububat Kamuy Tarafından Cezalandırılması)

1. Tavşan Kamuy, bir gün nehir kenarında güzel bir kadın görür. Kadınla evlenmek istediğini söyler. Ancak kadın, evli olduğunu söyleyerek Tavşan Kamuy'u reddeder. 2. Tavşan Kamuy, yürümeye devam eder. Yine güzel bir kadın görür ve kadınla evlenmek istediğini söyler. Kadın, Tavşan Kamuy'un teklifini kabul eder. 3. Tavşan Kamuy, eşinden yemek yapmasını ister. 4. Kadın, güzel bir sehpanın üzerine darı başakları koyar ve Tavşan Kamuy'a sunar. 5. Tavşan Kamuy, kadının bu hareketine çok öfkelenir. Sehpayı fırlatır ve sehpa paramparça olur. 6. Kadın, Tavşan Kamuy'a kendisinin aslında Hububat Kamuy olduğunu söyler. Tavşan Kamuy'un her gün tarlalarda başakları dağıtarak gezdiğini, neden kızdığını anlamadığını söyler. 7. Tavşan Kamuy, tarlalara zarar vermenin kötü bir şey olduğunu anlar. Yaptıklarına pişman olur ve diğer tavşanlara tarlalara zarar vermemelerini öğütür.

On Altıncı Masal (Tavşan Kamuy'un Zekâsı)

1. Tavşan Kamuy, canı sıkıldığı için bir gün deniz kenarına iner. 2. O sırada bir balina gelir ve Deniz Kamuy'un kendisini sarayına davet ettiğini söyler. 3. Tavşan Kamuy, balinanın sırtına biner ve birlikte denizin derinliklerine inerler. 4. Deniz Kamuy'un sarayının önüne geldiklerinde, balina yavruları Tavşan Kamuy'a aslında saraya taze ciğeri için getirildiğini söylerler. 5. Tavşan Kamuy, ciğerini evde unuttuğunu, almak için geri dönmesi gerektiğini söyler. Tekrar balinanın sırtına biner ve birlikte karaya çıkarlar. 6. Karaya çıkan Tavşan Kamuy, hızla oradan uzaklaşır.

On Yedinci Masal (Porsuk Kamuy'un Hırsızlığı)

1. Porsuk Kamuy, Ayı Kamuy'un hizmetinde çalışmaktadır. 2. Bir gün, Ayı Kamuy ve Porsuk Kamuy avcılar tarafından avlanır. Böylelikle her iki Kamuy da, Kamuy dünyasına geri döner. 3. Ancak Kamuy dünyasında diğer Ayı Kamuy'lar, Ayı Kamuy'a neden Porsuk Kamuy'u da beraberinde getirdiğini söyleyerek kızarlar. 4. O sırada Porsuk Kamuy, izinsiz olarak

Kamuy dünyasına ait bir yiyeceği yer. 5. Ayı Kamuy, yaptığı hırsızlıktan dolayı Porsuk Kamuy'u azarlar ve döver. 6. Porsuk Kamuy, yaptığına pişman olur ve diğer porsuklara hırsızlık yapmamalarını öğütler.

On Sekizinci Masal (Ağabey Kamuy'un İyiliği)

1. Üç erkek kardeş, bir gün birlikte ava çıkar. 2. Ağabey, önce iki kardeşinin ayı avlamalarını sağlar.

3. Daha sonra kardeşlerinin evlenmelerine yardımcı olur. 4. Ağabey, kendisinin aslında bir Kamuy olduğunu ve iyilik yapmak için dünyaya geldiğini söyler. 5. Ağabey, dünyada yaptığı iyi işler sayesinde daha yüksek mertebeye ulaşmış bir Kamuy olarak Kamuy dünyasına geri döner.

On Dokuzuncu Masal (Örümcek Kamuy'un Hikâyesi)

1. Örümcek Kamuy'un evine bir Kamuy gelir ve Felaket Kamuy'un gelmekte olduğunu söyler. 2. Örümcek Kamuy minderin üzerine iğne, ocağın içine kestane, pencere kenarına arı, su kovasının içine zehirli yılan ve tavana çekiç gizler. 3. Çok geçmeden Felaket Kamuy çıkagelir. 4. Felaket Kamuy, Örümcek Kamuy'un minderine oturur. Önce kestane patlar ve gözüne isabet eder. Gözünü yıkamak için kovaya eğildiğinde zehirli yılan gözünü ısırır. Acı içinde koştururken tavandan çekiç düşer. 5. Örümcek Kamuy, böylelikle Felaket Kamuy'u ağır bir yenilgiye uğratmış olur.

Yirminci Masal (Kara Sinek Kamuy'un Hikâyesi)

1. Kara Sinek Kamuy, bir gün sahilde gezerken, denizin açıklarından çok sayıda Kamuy'un köye doğru yaklaşmakta olduğunu görür. Gelenlerin, Hastalık Kamuy'ları olduğunu anlar. 2. Kara Sinek Kamuy, hemen evine döner ve evinde olan az miktardaki yiyeceği alarak Kamuy'ların karşısına çıkar. 3. Yiyeceği Hastalık Kamuy'larına gösterir ve köy halkının yoksul olduğunu, kendilerini layıkıyla ağırlayamayacaklarını söyler. 4. Hastalık Kamuy'ları bunun üzerine geri dönerler ve daha iyi bir yerde konaklamak için tekrar denize açılırlar. 5. Kara Sinek Kamuy, böylelikle köyü Hastalık Kamuy'larından korumuş olur. 6. Kara Sinek Kamuy, her yaz mevsiminde Hastalık Kamuy'larının yeniden gelmesinden endişe ederek tüm günü havada uçarak nöbette geçirir.

3. DEĞERLENDİRME

Makale kapsamında ele alınan masalarda; karakter, tem ve motif bakımından aşağıdaki özellikler tespit edilmiştir:

Kamuy panteonunun en üst basamağında bulunan Ulu Kamuy Okikurumi'nin bazı masalarda yer aldığı (No: 1, 2, 3, 4, 5) ve masalların motif yapısında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Ulu Kamuy Okikurumi'nin, söz konusu masalarda "gereğinden fazla balık avlama" (No: 1), "sihir yapma" (No: 2, 5), "hırsızlık" (No: 3) gibi kötü davranışları cezalan-

dırdığı görülmektedir. Bir masalda ise (No: 4), en güçlü Kamuy'lar arasında yer alan Ejderha Kamuy'u yenilgiye uğratarak Kamuy'ların en üstünü olduğu vurgulanmaktadır. Ulu Kamuy Okikurumi'nin erkek kardeşi Samaikuru (No: 2, 4) ve kız kardeşinin (No: 5) de bazı masallarda yardımcı figür olarak yer aldığı görülmektedir.

Kamuy masallarının özünü hayvan Kamuy'ların oluşturduğu söylenebilir. Hayvan Kamuy'lar, yer alma sıklıklarına göre Ayı Kamuy (No: 3, 6, 7, 8, 9, 17), Tavşan Kamuy (No: 2, 15, 16), Tilki Kamuy (No: 1, 12, 13) ve Baykuş Kamuy (No: 6, 10) şeklinde sıralanmaktadır. Ejderha Kamuy (No: 4), Kurbağa Kamuy (No: 5), Kartal Kamuy (No: 6), Su Samuru Kamuy (No: 14), Porsuk Kamuy (No: 17), Örümcek Kamuy (No: 19) ve Kara Sinek Kamuy (No: 20) ise birer defa yer almaktadır.

Bazı Kamuy masallarındaysa Ateş Kamuy (No: 7), Dağ Kamuy (No: 10, 14), Deniz Kamuy (No: 10, 11, 16), Hububat Kamuy (No: 15) gibi doğayı temsil eden Kamuy'ların yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, Felaket Kamuy (No: 19) ve Hastalık Kamuy (No: 20) gibi soyut Kamuy'lar; Ayoro Kamuy (No: 14) gibi mahalli Kamuy'lar da bazı masallarda geçmektedir. Bir masaldaysa, bir Kamuy'un insan görünümünde dünyaya inmesi (No: 18) ilginç bir örnek oluşturmaktadır.

"Cezalandırma" (No: 1, 4, 5, 10, 13, 15, 17, 19) ve "ders verme" (No: 2, 3, 11, 14) çok sayıda masalda yer alan önemli motifler olarak karşımıza çıkmaktadır. "Hırsızlık" (No: 1, 3, 13, 17), "sihir / büyü yapma" (No: 2, 5), "itaatsizlik" (No: 4), "ödünç alınan şeyi kaybetme" (No: 6), "ukalalık" (No: 10), "başından büyük işlere girişme" (No: 11, 14), "tarlalara zarar verme" (No: 15), "kötü niyet" (No: 19) gibi olumsuz davranışların cezalandırıldığı veya ikaz edildiği görülmektedir. Bir masalda ise "iyilik yapma, diğer insanlara yardımcı olma" mesajı, iyilik yapan Kamuy'un daha üst mertebeye ulaşma motifi üzerinden verilmektedir.

Hayvanların insanlar tarafından kutsanarak, Kamuy dünyasına dönmelelerini sembolize eden *iyomante*, çeşitli masallarda (No: 6, 7, 8, 9) temel motif olarak yer almaktadır. Ayrıca *iyomante* düzenlenmeksizin avlanan hayvanların Kamuy'a dönüştüğüne yönelik inanışın da, bazı masallarda işlendiği görülmektedir (No: 12, 17).

Az sayıda olmakla birlikte, kimi masallarda "zekâ ve bilgelik" motifi yer almaktadır. Söz konusu masallarda "zekâ ve bilgelik" sayesinde "ölümden kurtulma" (No: 16), "hasmını ağır bir yenilgiye uğratma" (No: 19) ve "büyük bir tehlikeyi bertaraf etme" (No: 20) gibi motiflerin işlendiği görülmektedir.

Sonuç olarak, makale kapsamında ele alınan masalların; Aynu toplumunun Kamuy inanışını çeşitli yönleriyle yansıttığı görülmektedir. Masal kah-

ramanlarının ağırlıklı olarak, hayvan figürleri ve yer şekilleri gibi somut varlıklar içerisinden seçilmiş olmasını, Kamuy'ların gündelik yaşam üzerinde etkin birer güç olarak kabul edilmeleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Söz konusu bu varlıkların, Kamuy masallarının başkahramanları olarak yer almaları; Ainu toplumunun kırsal kesim merkezli eski yaşam tarzını da önemli ölçüde yansıtmaktadır. "Ay", "tavşan", "tilki", "baykuş", "kurbaga" gibi doğal yaşamda insanın yakın çevresinde bulunan hayvanların başat figür olarak masallarda sıkça yer almalarının; Kamuy'ların insanlarla iç içe yaşayan varlıklar oldukları şeklindeki inancı yansıttığı söylenebilir. Birçok masalda, "doğa ve komünal yaşama dair düzeni bozanların cezalandırılması", "iyi davranışların teşvik edilmesi", "zekâ ve bilgeliğin övülmesi" gibi hem genel ahlak kuralları, hem de yaşam pratikleri açısından önemli mesajlar içeren tem ve motiflerin işlenmesi; masalların Ainu toplumunda önemli bir eğitim aracı işlevini üstlenmiş olduğunu göstermesi bakımından da dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat (2002), *Taşeli Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- BORATAV, Pertev Naili (1978), *100 Soruda Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- KUBODERA, Itsuhiko (1972), *Ainu No Mukashibanashi*, Tokyo: Sanyoi Shoten.
- MACHIDA, Sōhō (2000), *Jōmon Kara Ainu E*, Tokyo: Serika Shobō.
- *Minkan Shinkō Handobukku Vol. 1*, (1987), Tokyo: Yuzankaku Shuppan.
- *Minzoku Tanbō Jiten*, (1987), Tokyo: Yamakawa Shuppan.
- MUNRO, Neil Gordon (2002), *Ainu Creed and Cult*, Columbia University Press, 1963, Japonca Çeviri Tetsurō Komatsu. *Ainu No Shinkō To Sono Gishiki*, Tokyo: Kokusho.
- MURATAKE, Seiichi (1997), *Animizumu No Sekai*, Tokyo: Yoshikawa Kōbunkan.
- NAGATA, Yoshinao, (1986), *Nihon No Minwa 400 Sen*, Tokyo: Kinensha.
- NAKAGAWA, Hiroshi (1997), *Ainu No Monogatari Sekai*, Tokyo: Heibonsha.
- *Nihon Minzoku Shūkyō Jiten*, (1998), Tokyo-Dō Shuppan.
- SAKAOĞLU, Saim (2003), *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- SARASHINA, Genzō (1970), *Ainu - Rekishi To Minzoku*, Tokyo: Shakai Shisōsha.
- *Tōyō Shinmei Jiten*, (2002), Tokyo: Shinkigensha.
- Türk Dil Kurumu, (1998), *Türkçe Sözlük*, Ankara.
- YAMADA, Takako (1994), *Ainu No Sekaikan*, Tokyo: Kōdansha.

